

L MON (*Citrus limon*)

Köken olarak limonun anavatanı Himalaya Da larının güney etekleridir. Anavatan olarak belirtilen bu bölgede bildi imiz limonlara rastlanılmamakta ve daha çok limon benzerleri yada melezleri bulunmaktadır. Limon (*Citrus limon*) aslında Akdeniz Havzası ve Ortado u'da olu mu bir türdür. Çok eski tarihlerde olu mu bir göz mutasyonu yada tesadüf çö üründen ortaya çıkmı oldu u kabul edilmektedir. Limon genellikle kuzey ve güney yarıkürenin subtropik iklim bölgelerinde yeti tirilen bir türdür.

Limonlar 3-7 m civarında, orta büyüklükte a açlar olu tururlar. 8 metreyi geçenlere de rastlanılabilmektedir. Taç yapıları da mık olup; zamanla taç yapısı orta sıklı a ula ır. Genç sürgünlerinde kö eli dal olu umu çok belirgin bir özelliktir. Limon yapraklarının rengi, di er birçok Turunçgile göre daha açık ye ildir. Yaprakları orta boyda olup yakla ık 10 cm'dir. Limonlarda kanatçıklar iz eklindedir. Di i organ kısırılı ı çok rastlanan bir özelliktir. Meyveleri 7-10 dilimlidir. Limonlarda meyve eklinin genelde yuvarlak ve silindirik olmasının yanında; stil yanında "meme" adı verilen bir çıkıntı bulunmaktadır. iklim ko ulları iyi oldukça, limonlarda çiçeklenme ve meyve verme e ilimi bütün yıl boyunca sürer. Buna "yediverenlik" özelli i adı verilir ve bu duruma sık rastlanır. Yediverenlik özelli i çevre ko ullarına çabuk tepki vermektен kaynaklandı ı gibi; bu özellik genetik olarak ta vardır. Limon bölgemizde; genel bir ifadeyle nisan ayında çiçek açar. Çe it özelli ine göre de i mekle birlikte olgunla ma periyodu ekim-ocak ayları arasında da ılım göstermektedir.

Limon çe itleri; Ek i limonlar,Tatlı limonlar ve Farklı grup(Limon Benzerleri) olmak üzere üç grupta incelenir. Ticari anlamda yeti tirilen limon çe itleri Ek i limonlar grubunun üyeleridir. Ek i limonlar grubu da ; Eureka ve Lisbon olarak adlandırılan iki büyük alt grupta sınıflandırılmı tır. Eureka grubu limonlar iri ve yuvarla a yakın bir taç yapısına sahiptirler. Limonların ortak özelli i olan tepe tomurcu u baskınlı mın, Eureka grubu limonlarda daha az olması sebebiyle taç ekli yuvarlaktır. Eureka grubunun yaprak rengi Lisbon grubuna göre daha açık renklidir. Ayrıca meyveleri daha yuvarlak ekilli ve meme olu umu daha az belirgindir. Eureka grubu limonlar Uçkurutan Hastalı na (*Phoma tracheiphila*) çok duyarlıdır. Eureka grubu limonlar dü ük sıcaklıklara kar ı da daha duyarlıdırlar. Yaprakları, yaprak uçları daha az

sivri ve küttür. Meyve kabu u daha pürüzlüdür. Eureka grubunda meyve kabu u kalınlı ı orta-kalın olup; Lisbon grubundan daha kalındır.

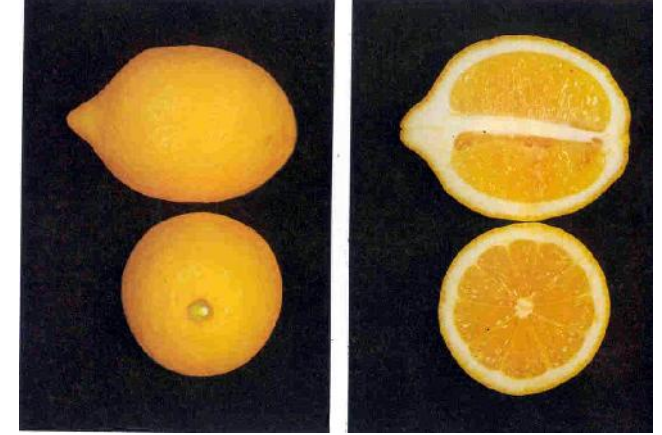
Lisbon grubu ise genetik özellikleri bakımından dik büyüme e ilimindedir. Yaprakları daha koyu renkli, Eureka'ya göre daha sivri ve meyveleri genelde biraz daha uzun meyve olu umuna e ilimlidir. Meme kısmı daha belirgin olup; dü ük sıcaklıklara Eureka'ya göre daha dayanıklıdır. Meyve kabu u daha pürüzsüzdür. Uçkurutan Hastalı na göreceli olarak daha dayanıklıdır.

Uçkurutan Hastalı ı (*Phoma tracheiphila*) Do u Akdeniz Bölgemizde çok etkin bir hastalık olup; Ülkemizin limon üretimini %50 oranında olumsuz yönde etkileyen önemli bir etmendir. Ülkemiz kalite anlamında çok önemli bir limon ekolojisine sahip olmasına kar ın; düzenli bir ya am döngüsü bulunmayan Uçkurutan Hastalı ı sebebiyle limon yeti tiricili inde bazı sorunlar ya anmaktadır. Hastalık etmeninin ya am döngüsünün düzenli olmaması sebebiyle ilaçla mücadele olana ı ortadan kalkmaktadır. Bu sebeple Uçkurutan Hastalı na dayanıklı çe it aray ı ları devam etmektedir.

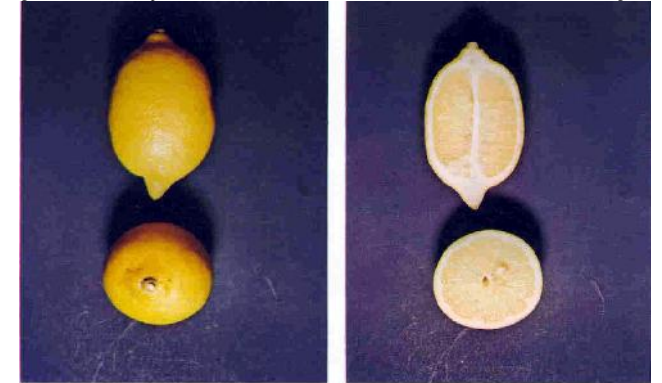
Ülkemizde yeti tiricili i yapılan ve yeti tiricilik yapılan bölgelere uyum göstermi olan ba lıca limon çe itlerimiz unlardır:

KÜTD KEN: Eureka grubunun Feminello alt grubunda yer alır. Bu çe it köken olarak bütün limonlar gibi talya kökenlidir fakat Türkiye'ye getirili ine dair herhangi bir bilgi yoktur. Tamamen bir Türk Çe idi haline gelmi tir.En eski limon çe idimiz Kütdiken'dir. ç kalitesi, su ve koku özellikleri bakımından de erlendirildi inde dünyanın en üstün ve en kaliteli çe ididir. Bu özelliklerinden dolayı "**bütün limonların kraliçesi**" diyebiliriz. Ülkemizde geni çapta yeti tiricili i yapılmaktadır. Yüksek kalitelidir. Periyodisite göstermez. Düzenli ve yüksek verimli bir çe ittir. Ülkemizin en çok depolanan çe ididir.Depolamaya ve ta imaya son derece elverli dir. Kütdiken'in depolama süresi 11-12 ay kadardır. Meyve kabu u rengi açık ye il-sarı yada limon sarısıdır. Kabuk pürüzsüz, parlak ve sıkı bir ekilde ba lıdır. Meme kısmı iyi geli memi tir; fazla belirgin de ildir. Meyveleri elips ekillidir. Olgunlukta %32,96 oranında meyve suyu içerir. Asit oranı %7,16 olup; meyve ba ına çekirdek sayısı 10-11'dir. Kuvvetli denebilecek bir a aç yapısına sahiptir. Kütdiken, bir orta mevsim çe ididir. Muhafazaya en uygun meyveler kasım ya murlarından önce hasat edilenlerdir. Uygun ko ullarda hasat ubata

kadar devam eder. Uzun süreli muhafazaya uygunlu u sebebiyle ihraç talebinin yükseldi i periyoda kadar depolanabilmektedir. Kütdiken çe idinin en sakıncalı tarafı Uçkurutana hassas olmasıdır.

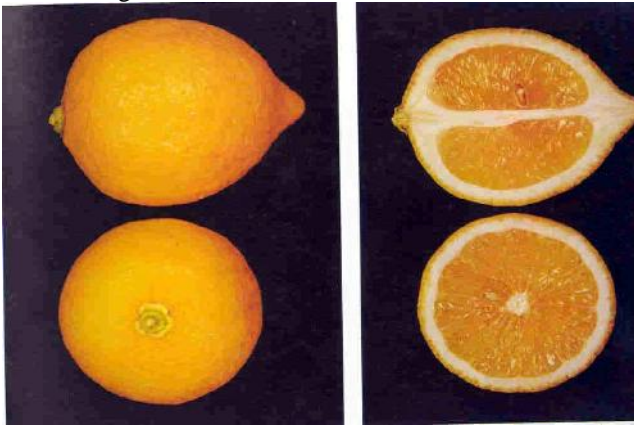
NTERDONATO: Dünyada bu çe idi en çok yeti tiren ve ihraç eden ülke Türkiye'dir. Ülkemizin limon ihracatının yakla ık olarak 2/3'ü nterdonato'dur. Lisbon grubunda yer alan bu çe idin orijini Sicilya'dır. Türkiye'ye giri i 1936'da Antalya Turunçgil Ara tırma Enstitüsüne getirili iyle olmu tur. Bu çe idin saf bir limondan çok; limon x a aç kavunu melezi oldu u kabul edilmektedir. A acı yuvarlak taçlıdır. Tepe tomurcu u baskınlı ı di er limonlar kadar belirgin de ildir. Çevre ko ullarına kar ı çok duyarlıdır, hemen yapraklarını döker. Orta verimli bir çe ittir. Meyveleri uzunca silindirik ekilli, meme çok

belirgin ve sanki bir yöne bastırılmı ekilde e ik gibidir. Meyveleri orta kalın kabuklu ve orta sulu bir çe ittir. Olgunlukta meyve a ırlı mın %31,39'unu meyve suyu te kil eder. Asit içeri i %7,02'dir. Ba lıca özelli i erkenci

bir limon çe idi olmasıdır. Ülkemizdeki limon çe itlerinin en erkenci olanıdır. Olgunla ma zamanı eylül sonu ve ekim ayı ortasıdır. Aslında depolama ve ta imaya elveri li bir çe ittir. Genellikle pazar iste i do rultusunda kısa süreli muhafazası yapılı r. Di er limon çe itleri ile kıyaslandı nda; Uçkurutan Hastalı na kar ı oransal olarak en çok dayanıklılık gösteren çe itlerden biridir.

TALYAN MEMEL : Bu da talya kökenli bir çe ittir. Fakat Türkiye'ye giri tarihi bilinmemektedir. Do u Akdeniz Bölgesinde talyan Memeli ismiyle anılmasına ra men; Batı Akdeniz Bölgesinde Kara Limon olarak adlandırılmaktadır. Çok tipik bir çe ittir. Meyveleri topaç gibidir. Verimli, yüksek kaliteli; muhafaza ve ta imaya elveri lidir. Kütdiken'den sonra Ülkemizde en çok yeti tirilen çe ittir. turunç üzerine a ılandı nda uyu ması çok iyi de ildir. A ı noktasında ya lı a açlarda anaç-kalem ili kisinden kaynaklanan pürüzsüz i kinlikler görülür. Bu özelli i nedeniyle *Phytophthora* Hastalı na duyarlıdır. Meyve kabuk rengi limon sarısıdır. Meyve kabu u orta kalınlıkta olup; yüzeyi ince ve küçük gözeneklerle kaplıdır. Meme kısmı belirgin ve nokta misali kısa bir çıkıntı eklindedir. Sulu bir çe ittir. Meyve suyu miktarı %35,64 ve asit oranı %6,44'tür. Meyve ba ına çekirdek sayısı 8-9'dur. A acı verimlidir ve düzenli olarak meyve verir. Meyveleri kasım ayı ile ocak ayı ortası arasında olgunla ır.

LAMAS: En eski ve en ünlü Türk limon çe ididir. Adını; çel li, Erdemli lçesine ba lı Limonlu Beldesinde bulunan Lamas Çayı ve Vadisinden almaktadır. Meyveleri sarı renklidir. Son derece yüksek kaliteli meyveli, bol sulu, aromalı verimi yüksek bir çe ittir.

Pürüzsüz ve orta kalın kabukludur. Meyveler uzun ve silindriktir. Stil ucu belirgindir. Bu yüzden meyveler açıkça belirgin bir ekilde sivridir. Meyve suyu içeri i %34,96 ; asit miktarı ise %7,19'dur. Meyve ba ına çekirdek sayısı 8-9'dur. A açları kuvvetlidir. Meyveleri erken olgunla ır. Hasat kasım ayı ba nda ba lar. Oransal olarak dikenli bir çe ittir. Muhafazaya uygundur. Bütün bu olumlu özelliklerine ra men Lamas Çe idi ola anüstü derecede ekoloji seçici bir çe ittir. Yeti ti i yöre haricinde uygun olmayan ekolojilerde meyve kalitesi dü er. Bu yüzden yaygın bir çe it de ildir.

ÇEKİRDEKSİZ LİMON ÇE İTLER : Alata Bahçe Kültürleri Ara tırma Enstitüsü tarafından yürütülen ıslah çalı maları sonucunda Alata, Gül en ve Uzun isimlerini ta ıyan üç adet çekirdeksiz limon çe idi elde edilmi tir. Her üç çekirdeksiz çe idin orijini Kütdiken limon çe idi olup genel özellikleri benzerdir. Her üç çe itte de %100 çekirdeksizlik özelli i bulunmaktadır. **Alata** çe idinde meyve a ırlı ı 105,7 g, usare miktarı %32,1 ve meyve kabuk kalınlı ı 5,86 mm'dir. **Gül en** çe idinde meyve a ırlı ı 130,8 g, usare miktarı %36,8 ve meyve kabuk kalınlı ı 5,45 mm'dir. **Uzun** çe idinde meyve a ırlı ı 117 g, usare miktarı %32,6 ve meyve kabuk kalınlı ı 6,71 mm'dir. Çekirdeksiz limon çe itlerinin gelecek yıllarda ülkemiz limon üretimi içerisinde önemli bir paya sahip olaca ı beklenmektedir.

Adres : P.K. 27 Erdemli-Mersin
Web : <http://arastirma.tarim.gov.tr/alata>
E-Posta : alata@gtthb.gov.tr
Santral : 0 324 518 00 52
Belgegeçer : 0 324 518 00 80

T.C.
GIDA, TARIM ve HAYVANCILIK BAKANLI I
Tarımsal Ara tırmalar ve Politikalar Genel Müdürlü ü
Alata Bahçe Kültürleri Ara tırma Enstitüsü
Erdemli-Mersin

TÜRK YE'DE YET İT R LEN
BA LICA LİMON ÇE İTLER

Dr. Güçer KAFA
Yüksek Ziraat Mühendisi

Erdemli-2015